

نقش فرهنگ اسلامی و تجربه حسابرسان در رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرسان در شرایط محیطی ایران

حسین‌رضا رضانی^۱

کاوه آذین‌فر^۲

حمیدرضا غلام‌نیا روشن^۳

رضا فلاح^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

چکیده

بحران‌های مالی و گسترش رسوایی‌های ناشی از آن، کیفیت حسابرسان را به عنوان موضوعی چالش‌برانگیز و مهم مطرح کرده است. با بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسان انتظار می‌رود بتوان در کاهش بحران‌های مالی قدمی مهم برداشت. انصاف متقابل، تجربه حسابرسان و زیربنای فرهنگ اسلامی از جمله عوامل مؤثر است که به صورت تجربی (مستقیم و تعدیلی) در پژوهش حاضر مورد آزمون قرار گرفته است. روش پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش را کلیه حسابرسان شاغل در مؤسسات حسابرسان عضو حسابداران رسمی ایران تشکیل دادند. با توجه به جامعه آماری نامحدود، به کمک فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۴ به دست آمد و در نهایت با نمونه‌گیری در دسترس، ۳۸۰ پرسشنامه جمع‌آوری شد. ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه‌های ابداعی انصاف متقابل، کیفیت حسابرسان و فرهنگ اسلامی حسابرسان است. با روش معادلات ساختاری، شاخص‌های برازش مدل پژوهش در وضعیت مطلوب قرار داشتند. نتایج نشان داد انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان تأثیر مستقیم دارد. همچنین تعامل فرهنگ اسلامی و تجربه حسابرسان رابطه بین انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان را تعدیل می‌کند. رواج تعهد به اجرای انصاف متقابل، پایبندی به اجرا را تقویت می‌کند. پایبندی به اجرا، در پررنگ‌سازی اجرای آیین رفتار حرفه‌ای نقش داشته و در نهایت کیفیت حسابرسان را بهبود می‌بخشد. پیشنهاد می‌شود متغیرهای پژوهش به عنوان محور عمده‌ای در پیش‌بینی کیفیت حسابرسان در نظر گرفته شوند. این یافته‌ها می‌تواند برای سرمایه‌گذاران، مؤسسات حسابرسان و سیاست‌گذاران بورس مفید باشد.

واژه‌های کلیدی: انصاف متقابل، کیفیت حسابرسان، فرهنگ اسلامی حسابرسان، تجربه حسابرسان شرایط محیطی ایران.

۱- گروه حسابداری، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. Ramezani_5264@yahoo.com

۲- گروه حسابداری، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. نویسنده مسئول. Azinfarbaboli@yahoo.com

۳- گروه حسابداری، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. Hamid_r_2057@yahoo.com

۴- گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران. rezafallah@iauc.ac.ir

۱- مقدمه

بحران‌های مالی چند دهه گذشته و ادامه‌ی این روند در جهان، ورشکست شدن شرکت‌های بزرگی را به همراه داشته است. یکی از مواردی که نقش مهمی در رویداد اخیر داشته است، کیفیت خدمات حسابرسی شرکت‌ها می‌باشد (نیک‌بخت و محمودی خوش‌رو، ۱۳۹۶). سطح کیفی خدمات حسابرسی و از جمله ارائه گزارشات مورد تأیید و قابل اطمینان، اهمیت زیادی دارد (لیم، هنگ و آلشمیری^۱، ۲۰۲۱). با توجه به حساسیت خدمات حسابرسی، پیدا کردن روشی اثربخش برای بهبود کیفیت حسابرسی ضروری است (خدایی اسمعیل‌کندی، امینی، محمدی ملقرتی و فاطمی، ۱۳۹۸). کیفیت حسابرسی و نحوه تحقق آن از دیرباز مورد توجه پژوهش‌های حسابرسی بوده است (شیائو، گنج و یان^۲، ۲۰۲۰). برای کیفیت حسابرسی نمی‌توان تعریف جامع ارائه داد. به اعتقاد اکثر پژوهشگران، به دلیل چندبعدی بودن مفهوم آن، دامنه‌ای وسیعی از مفاهیم را شامل می‌شود. در اکثر تعریف‌های متنوع کیفیت حسابرسی، علیرغم تفاوت‌های مشهود، ویژگی‌های تعریف دی آنجلو در آن منعکس شده است. دی آنجلو^۳ (۱۹۸۱)، کیفیت حسابرسی را احتمال شناسایی و کشف تحریف‌ها در گزارش‌های مالی می‌داند که بر عهده حسابرس است (نوشادی، محمدی ملقرتی، نوروش و امینی، ۱۳۹۸). اعتقاد او این است که در تکمیل فرایند مربوط به حسابرسی، حس مسئولیت‌پذیری و شایسته‌محوری حسابرس نقشی تعیین‌کننده دارد (امیری و فخاری، ۱۴۰۰). بسیاری از مشکلات مربوط به درگیری منافع طرفین، با ارائه گزارشی باکیفیت توسط حسابرس حل و فصل می‌شود (رضائی پیتته نوئی و غلام‌رضاپور، ۱۳۹۹). طبق نظر انجمن بین‌المللی استانداردهای حسابرسی و اطمینان بخشی^۴ (۲۰۱۱)، در گزارش‌های حسابرسی باکیفیت، سازگاری با استانداردها و قوانین تدوین شده مشهود است (انجمن بین‌المللی استانداردهای حسابرسی و اطمینان بخشی، ۲۰۱۱). کیفیت حسابرسی پیشرفته، اطمینان-بخشی بیشتر راه به همراه دارد در مقابل کیفیت حسابرسی پایین. زیان‌های قابل ملاحظه‌ای را برای ذینفعان صورت‌های مالی (اعم از کارکنان، مشتریان، سرمایه‌گذاران و تأمین‌کنندگان) به دنبال دارد (آلرینی^۵، ۲۰۱۹). چشم‌انداز حسابرسی، اعتماد بخشی و آسودگی خیال به ذینفعان و استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی است (نیک‌بخت و محمودی خوش‌رو، ۱۳۹۶) که اطلاعات در اختیار آن‌ها، از قابلیت اطمینان بالایی برخوردار باشد (نعمت‌الهی و خوزین، ۱۳۹۸). جهت افزایش اطمینان‌بخشی و کاهش خطا، وجود حسابرسانی واجد شرایط برای احراز ویژگی‌های شغلی ضروری است (جان و لیو^۶، ۲۰۲۱).

از جمله مواردی که می‌تواند کیفیت حسابرسی را با چالش روبرو کند، اهمال‌کاری حسابرسان در رعایت انصاف متقابل در مسیر اجرای فرایند حسابرسی می‌باشد. این اهمال‌کاری، رفتارهای غیراخلاقی حسابرسی را تشدید

¹ Lim, Heng & Alshameri

² Xiao, Geng & Yuan

³ Deangelo

⁴ IAASB

⁵ Alareeni

⁶ John & Liu

می‌کند (مذبوب هناء، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر، رفتار غیراخلاقی حسابرسان در حرفه‌ی حسابداری به موضوعی بحث‌برانگیز تبدیل شده است (هاپ، هو و ژائو^۱، ۲۰۱۷). کیفیت ایفای وظایف اخلاقی و سطح مسئولیت‌های اجتماعی ناشی از رعایت معیارهایی چون انصاف متقابل، از دغدغه‌های رفتاری مهم این حرفه می‌باشد. انصاف متقابل همان تمایل عمومی حسابرسان به رعایت انصاف در روابط و معاملات با دیگران است که در تقابل‌های اجتماعی ظهور پیدا می‌کند و از دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی نشأت گرفته است (محمودی نسب، بنی‌مهد و اوحدی، ۱۳۹۶). انصاف متقابل، چارچوب‌های استاندارد شده در تعاملات اجتماعی هستند که باید آنها مبتنی بر انصاف و نیاید آنها را از هم جدا می‌سازد و حد و مرزهای مطلوب و منصفانه را از نامطلوب مشخص می‌کند (نعمت‌الهی و خوزین، ۱۳۹۸). ریشه نظریه رفتارهای اخلاقی از جمله انصاف متقابل را می‌توان در تلاش آدام اسمیت و سایر نویسندگان روشن‌فکری از جمله اسکاتلند برای تبدیل فلسفه اخلاقی به یک علم تجربی ردیابی کرد (ابلی و همکاران، ۲۰۱۸). به منظور ارتقاء سطح کیفی گزارش‌های حسابرسی، توجه به اینکه حسابرسان چقدر در گزارش‌های خود، پایبند به معیارهای والای اخلاقی هستند و تا چه حدی، برخوردی عدالت‌محور و مبتنی بر انصاف متقابل، با جامعه و شرکت خود دارند (حساس یگانه و آذین‌فر، ۱۳۸۹؛ نوشادی و همکاران، ۱۳۹۸) اهمیت دارد. شماری از پژوهش‌ها به موضوع رفتارهای اخلاقی حسابرسان از جمله انصاف متقابل (کند^۲، ۲۰۰۸؛ همفری و موبرز^۳، ۱۹۹۰؛ سودابی، گندرون و لم^۴، ۲۰۰۹ و سوری، کر بهری و محمد^۵، ۲۰۱۰؛ فراملکی، نوچه و فلاح، ۱۳۸۷؛ سرلک، ۱۳۸۷؛ ریاحی بلکویی، ۲۰۱۳) و همچنین تأثیرات آن بر کیفیت حسابرسی پرداخته‌اند. همچنین ابلی، گودن، ملون و استیونس^۶ (۲۰۱۹) دریافتند که انصاف متقابل با در نظر گرفتن رفتار منصفانه درست در مقابل رفتار نادرست بر کیفیت حسابرسی تأثیر می‌گذارد. منصف بودن در حرفه‌ی حسابرسی، افزایش اعتماد به بازار سرمایه را در میان عموم به دنبال دارد (سامرفلدت، زیلمن و زیلمن^۷، ۲۰۱۹). انتظارات جامعه از حسابرسی زمانی می‌تواند تحقق یابد که انصاف متقابل در حسابرسان فعال شود (ابلی و همکاران، ۲۰۱۹) در حرفه حسابرسی، رعایت انصاف متقابل توسط حسابرسان شاغل در حرفه ضرورت دارد چرا که بهبود منصفانه بودن، موجب بهبود پایبندی به هنجارهای حسابرسی و رعایت هر چه بیشتر آیین رفتار حرفه‌ای می‌شود (محمودی نسب و همکاران، ۱۳۹۶). اجرای هدفمند نقش‌های حسابرسی با در نظر گرفتن مکانسیم‌های منصفانه و رعایت تأمین منافع عمومی، می‌تواند در جهت کاهش دغدغه‌های مربوط به سطح کیفی گزارشات مفید واقع شود (بدیعی، حساس یگانه، ثقفی

¹ Hope, Hu & Zhao

² Kend

³ Humphrey & Moizer

⁴ Suddaby, Gendron & Lam

⁵ Sori, Karbhari & Mohamad

⁶ o'Blay, Gooden, Mellon, & Stevens

⁷ Sommerfeldt, Zimbelman, & Zimbelman

و باباجانی، ۱۳۹۸؛ پزشک و پورزمانی، ۱۳۹۸). بنابراین با توجه به حساسیت مسئولیت حسابرسان در برابر منافع عموم، بررسی تأثیر رعایت انصاف متقابل بر افزایش کیفیت حسابرِس، ضرورت دارد.

یکی دیگر از عوامل دخیل در بهبود کیفیت حسابرِس که به عنوان عاملی بازدارنده از رفتارهای غیراخلاقی می‌تواند عمل کند، فرهنگ اسلامی حسابرِس است (داگلاس، دیویدسون، شوارتز^۱، ۲۰۰۱؛ سووینی، پیرس و آرنولد^۲، ۲۰۱۳؛ آقایی چادگانی و احمدی، ۱۳۹۴). به طور کلی، از نگاه هافستد، فرهنگ ریشه در اندیشه‌ی شخص دارد که او را از سایرین مجزا می‌کند. فرهنگ در بردارنده قواعدی مرتبط با مشوق‌ها و مجازات رفتاری بر پایه‌ی اخلاق است. توجه به این قواعد و الگوپردازی از پیشکسوتان مظهر فرهنگ در مؤسسه، قطعاً مجموعه‌ای از افراد با رفتارهای اخلاقی و عدالت محور می‌آفریند (تقوی، ۱۳۹۷). در حرفه‌ی حسابرِس هم زیربنای فرهنگی می‌تواند ترویج رفتارها مبتنی بر رعایت حتی ماورای الزامات قانونی و مقررات را بیافریند. چرا که فرهنگ، حس خویشنداری را القا و تقویت می‌کند. این فرهنگ می‌تواند بر رفتارها، نگرش‌ها و اعمال شخصی و همچنین شغلی افراد تأثیر بگذارد. این تأثیر در جامعه‌ی ایران، به عنوان کشوری که حدود ۹۹٪ از جمعیت آن مسلمان هستند (بررسی جمعیت جهان^۳، ۲۰۲۰) قابل توجه و بررسی است. اجرای فرامین فرهنگ اسلامی که همان نگرش، رفتار، ارزش‌ها و آداب و رسوم منبعث از قرآن کریم و سنت معصومین است، به صورت عمدی نباید ترک شود (مصباح-یزدی، ۱۳۹۱). اسلام با بیان واضح و روشن آنچه منصفانه و درست است بر اولویت‌ها و ترجیحات احراز شده تأثیر گذاشته و همچنین با تبیین نقش‌ها و مسئولیت‌ها، تأثیر متفاوتی بر اعمال شاغلین در حرفه گذاشته است. (خداکرمی و همکاران، ۲۰۲۱: ۷۱۶). نتایج مطالعات قبلی (به عنوان مثال، کانروی و امرسون^۴، ۲۰۰۴؛ ایاناگون^۵، ۱۹۹۸ و سو^۶، ۲۰۱۹)، تأییدی است بر تأثیر مذهب بر رفتار شاغلان. در حرفه‌ی حسابرِس، از جمله وظایف شاغل که می‌تواند از فرهنگ اسلامی رنگ بگیرد، همانا توانایی ارائه گزارش منصفانه است. در واقع مذهب، نوعی کنترل خودکاری بر رفتار حسابرِس اعمال می‌کند که متعهدانه عمل کند (هو^۷ و همکاران، ۲۰۱۸: ۴؛ لوئیس^۸، ۲۰۰۱). طبق گزارشات پیشین (از جمله عدیلی، ۱۳۹۷)، رفتارهای غیرفرهنگی، متأسفانه در بین حسابرسان همچنان دیده می‌شود. لذا انجام مطالعات بیشتری درباره اثر بالقوه فرهنگ اسلامی حسابرِس در مؤسسه حسابرِس بر رفتار غیراخلاقی حسابرِس و در نتیجه کیفیت حسابرِس ضروری است.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر کیفیت حسابرِس، تجربه حسابرِس است. حسابرِس باتجربه در مقابل تازه‌کارها، قطعاً تفاوت‌هایی از لحاظ آگاهی از فرایند تصمیم‌گیری و ابزارهای کمکی جهت اعمال آن دارد که در تنظیم

¹ Douglas, Davidson & Schwartz

² Sweeney, Pierce & Arnold

³ World Population Review

⁴ Conroy & Emerson

⁵ Iannaccone

⁶ Su

⁷ Hu

⁸ Lewis

گزارش‌های حسابرسی باکیفیت تأثیرگذار است. (نونهال‌نهر و اکبرپور، ۱۳۹۸). اگر حسابرسان با تجربه از تجربیات خود در تنظیم گزارش استفاده کند و در اجرای تجربیات خود، اهمال‌کاری نداشته باشد، قطعاً به واسطه اقلام بیشتر در حافظه‌ی خود و درک بهتری نسبت به رویدادهای رخ داده، با برخورداری از طبقه‌بندی ساختاری مناسب در ذهن خود، گزارش‌های باکیفیت‌تری ارائه می‌دهد (بستانیان، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر این متغیر به عنوان متغیر تعدیل‌کننده در مدل وارد شده است.

با توجه به آنچه گفته شد الزام رعایت انصاف متقابل در حرفه حسابرسی ضرورت دارد. تضعیف انصاف متقابل و کم‌رنگ شدن فرهنگ اسلامی در محیط کاری حتی توسط حسابرسان با تجربه، می‌تواند تضعیف سطح کیفی خدمات حرفه حسابرسی را به دنبال داشته باشد. تضعیف سطح کیفی گزارشات، تأثیری جبران‌ناپذیر بر تصمیمات ذینفعان می‌گذارد. این تأثیر، سود و زیان این دسته از افراد را تحت شعاع قرار می‌دهد؛ بنابراین بررسی عواملی که بر کیفیت حسابرسی تأثیرگذار است می‌تواند برای منتفعین از صورت‌های مالی بسیار اهمیت داشته باشد. طی بررسی‌های پژوهشگر، پژوهشی که به دنبال بررسی تأثیر انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسی در صنعت حسابرسی با در نظر گرفتن نقش تعدیلی فرهنگ اسلامی حسابرسان و تجربه او باشد، یافت نشد. این پژوهش در پی پاسخ به این سؤالات ذیل است:

- آیا انصاف متقابل باکیفیت حسابرسی رابطه معنادار دارد؟
- آیا فرهنگ اسلامی حسابرسان بر رابطه انصاف متقابل و کیفیت حسابرسی تأثیر دارد؟
- آیا تجربه حسابرسان بر رابطه انصاف متقابل و کیفیت حسابرسی تأثیر دارد؟

۲- مبانی نظری

۲-۱- فرهنگ اسلامی

به طور کلی فرهنگ دربردارنده مجموعه‌ای از فاکتورهای رفتاری است که ریشه در باورهای اساسی دارد. رعایت فاکتورهای رفتاری، ارزش‌هایی را برای فرد به ارمغان می‌آورد (ریگل^۱، ۲۰۰۱). فرهنگ، چارچوب‌هایی برای حد و مرزهای رفتارهای مثبت و غیرقابل‌قبول ارائه می‌دهد (جنکینز، دیبیس، بیدارد و کورتیس^۲، ۲۰۰۸). پیروی از این چارچوب‌ها، یکپارچگی را در سازمان به دنبال می‌آورد. به عنوان نمونه، عضویت در تشکل‌های مدنی، استانداردهای پوشش، تشکل‌های مذهبی و حرفه‌ای و انتظارات در مورد رفتار کاری و ساعات کاری، همه انتظارات و زیربنای فرهنگی یک سازمان را در ارتباط با رفتار بیان می‌کند (ریگل، ۲۰۰۱). پیوند ارزش‌های فرهنگی اسلامی با ارزش‌ها و شیوه‌های اجرای حسابرسی، از دیدگاه نظریه‌پردازی همچون گری^۳ (۱۹۸۸) امکان‌پذیر است. گری (۱۹۸۸)،

¹ Reigle

² Jenkins, Deis, Bedard & Curtis

³ Grey

ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی که توسط هافستد مطرح شده بود را بسط داد و چهار ارزش را در قالب چهار خرده مقیاس برای فرهنگ حسابرِس تعریف کرد. این چهار ارزش مطرح شده، می‌توانند از اسلام و مذهب نیز تأثیر پذیرند. ۱. حرفه محوری در مقابل بوروکراسی دولتی ۲. محافظه‌کار بودن در برابر خوش‌بین بودن ۳. ثبات رفتاری در برابر منعطف بودن ۴. مخفی‌کاری در برابر روشن‌سازی. هر چه بوروکراسی در یک سازمان بیشتر حاکم باشد و فاصله قدرت زیاد باشد، محافظه‌کاری بالا و مخفی‌کاری را به دنبال خواهد داشت (آستامی، روسمین، هارتادی و ایوانس^۱، ۲۰۱۷) که این با فرهنگ اسلامی در تضاد است. اجرای فرهنگ اسلامی در مؤسسه حسابرِس، قطعاً بر عملکرد حسابرِس تأثیرگذار است. لذا با شناخت هر چه بیشتر از عامل‌های مرتبط با فرهنگ اسلامی می‌توان در جهت نهادینه کردن ابعاد فرهنگی در مؤسسه قدم برداشت. ترس از زیان‌های جبران‌ناپذیری دنیوی و اخروی که در نتیجه نادیده گرفتن فاکتورهای فرهنگ اسلامی ممکن است متوجه حسابرِس شود، مهم‌ترین بازدارنده او از انجام کارهای غیراخلاقی و غیرقانونی می‌باشد. شاید با توجه به شرایط اقتضایی حاکم بر جامعه ایران که با مذهب هم عجین شده است، بتوان زمینه‌هایی را به وجود آورد که حسابرسان اجرای فاکتورهای فرهنگی را در راستای رفتارهای خود قرار داده و از لحاظ اعتقادی، باورهای خود را تقویت سازند. (بیگی هرچگانی، بنی‌مهد، رئیس‌زاده و رؤیایی، ۱۳۹۶).

۲-۲- انصاف متقابل

انصاف متقابل در مجموعه‌ی هنجارهای اجتماعی قرار دارد. بنابراین به طور کلی، کلیدواژه هنجار از منظر لغت، معادل واژه نرم^۲ بوده و در ادبیات فارسی معانی زیادی مانند طرق، شیوه، قانون و قاعده می‌باشد (معین، ۱۳۷۵، ذیل واژه هنجار). واژه هنجار در ادبیات لاتین معنایی مثل معیار اندازه‌گیری، معدل و میانگین، مأخذ قانونی، اصل قواعد و قانون آمده است. هنجارها، خط‌مشی‌های عکس‌العمل‌های اجتماعی هستند و حدود مرزهای نامطلوب و مطلوب عمل را از هم جدا می‌نمایند. فهم وضعیت اقتضایی، عمل در حال حاضر و شناسایی این که آیا فرایند طی شده دارای انحراف است یا خیر، همیشه یک معیار را طلب می‌کند. نبود معیار و در واقع هنجار، سبب نمی‌شود فرد منحرف شود، بلکه او را دچار سردرگمی می‌کند، کجاست و در کدام وضعیت قرار دارد؟ آیا عمل او در مسیری درستی پیش می‌رود یا نه؟ (نعمت‌الهی و خوزین، ۱۳۹۸). یکی از هنجارها، انصاف متقابل است. در این ارتباط نظریه‌ای مطرح شده است مبنی بر اینکه انسان‌ها به واسطه اینکه از لحاظ اجتماعی به دیگران وابسته هستند، با مقوله انصاف زیاد سروکار دارند. نظریه انصاف بیان می‌کند که در فرایند اجتماعی شدن، این آموزش باید لحاظ شود که به واسطه رفتار منصفانه، پاداشی دریافت خواهند کرد. رفتار مبتنی بر انصاف به معنی دادوستد بین داده و ستاده است. به طور کلی انصاف متقابل یعنی: الف) فرد در قبال کسانی که به او کمک کرده‌اند مسئول است و

¹ Astami, Rusmin, Hartadi & Evans

² norm

بهتر است کمک متقابل انجام دهد و ب) فرد نباید نسبت به کمک دهنده‌ی خود بی‌انصاف باشد (محمودی نسب و همکاران، ۱۳۹۶). طبق تعریف سیالدینی و تروست^۱ (۱۹۹۹) از انصاف متقابل، آن را ضابطه‌هایی استاندارد دانسته‌اند که به وسیله کارگزاران درک و قابل فهم شده و بدون زور و اجبار برای اجرا، به دلیل نهادینه شدن در ذات انسان، بر رفتار تأثیرگذار است. رشد انصاف متقابل می‌تواند توسط یادگیری اجتماعی تسهیل گردد. رعایت انصاف متقابل می‌تواند نقش اساسی در هدایت کردن رفتار کارکنان در محیط کاری ایفا کند. طبق نتایج پژوهش سان، تان و ژانگ^۲ (۲۰۱۵) در محیط حسابرسان، استراتژی‌های سازگار با انصاف متقابل، مؤثرتر از استراتژی‌های ناسازگار عمل می‌کند. استراتژی‌های ناسازگار هزینه‌هایی را برای حسابرسان تحمیل می‌کند. انصاف متقابل نهادینه شده هر چه قوی‌تر باشد، احتمال ارائه کیفیت خدمات حسابرسان هم بهتر خواهد شد (سان و همکاران، ۲۰۱۵).

۲-۳- کیفیت حسابرسان

کیفیت حسابرسان همان معیار سنجیدن کیفیت آنچه جمع‌آوری شده است برای پشتیبانی از ایده‌ها و نقطه نظرات حسابرسان است. کیفیت حسابرسان غالباً نسبت به چالش حسابرسان تعیین می‌شود. چالشی که حسابرسان این احتمال وجود دارد که برای اصلاحات درباره صورت‌های مالی حاوی خطا، دچار خطا شود (داودی و هوشمند، ۱۳۹۵). منطبق با هدف حسابرسان، کیفیت حسابرسان همانا احتمال شناسایی تحریفات قابل توجه و گزارش کردن آن توسط حسابرسان است. کیفیت حسابرسان را می‌توان از لحاظ تحقق فرایند آن به طور خلاصه، تشخیص تحریف، تدوین و ارائه گزارش اشتباه‌های قابل توجه و حصول کیفیت حسابرسان است (شیائو و همکاران، ۲۰۲۰). صلاحیت حسابرسان در ایجاد گزارشی با کیفیت تأثیر دارد (دفاند و ژانگ^۳، ۲۰۱۴). به طور کلی تعاریف کیفیت حسابرسان در بردارنده‌ی این عناصر هستند: احتمال وجود خطاهای قابل توجه در صورت‌های مالی که حسابرسان، وظیفه کشف و گزارش آن را بر عهده دارد، عدم صادر کردن گزارشات مشروط برای صورت‌های مالی حاوی خطاهای مهم، معیاری برای شناسایی توان حسابرسان در کاهش خطاها و تحریفات حمایتی و بهبود سطح کیفی داده‌های حسابداری، سطحی از دقت اطلاعات حسابرسان در گزارشات صادر شده. اگرچه کیفیت ادراک شده حسابرسان می‌تواند با کیفیت مبتنی بر واقعیت حسابرسان ارتباط داشته باشد اما لزومی بر یکسان بودن آن نیست. بنابراین، حفظ ویژگی‌های مبتنی بر واقعیت کیفیت حسابرسان و مراقبت حرفه‌ای حسابرسان، سطح کیفیت اطلاعات گزارش‌های مالی را افزایش می‌دهد (نونهال‌نهر و اکبرپور، سعید، ۱۳۹۸).

^۱ Cialdini & Trost

^۲ Sun, Tan & Zhang

^۳ DeFond & Zhang

۳- پیشینه پژوهش

۳-۱- پیشینه خارجی

لیم و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود بر چهار عامل از جمله کیفیت حسابرسی و تجربه‌ی حسابرسان متمرکز شدند. با تحقیق روی شرکت‌های مالیزایی نشان دادند تجربه حسابرسان و کیفیت حسابرسی هر دو تأثیر بسزایی بر عملکرد مالی شرکت دارند. همچنین بیان شد چگونه حسابرسان با تجربه با جلوگیری از تقلب و اطمینان از شفافیت و مشروعیت صورت‌های مالی به موقعیت مالی شرکت کمک می‌کنند. ابلی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان آیا فعال‌سازی هنجارهای اجتماعی می‌تواند موجب بهبود کیفیت حسابداری شود؟ نشان دادند انصاف متقابل به عنوان یکی از هنجارهای اجتماعی، با در نظر گرفتن رفتار منصفانه درست در مقابل رفتار نادرست بر کیفیت حسابرسی تأثیر می‌گذارد. گرابنر، وین و هیزبروک^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان تأثیر فرهنگ حسابرسان بر کیفیت حسابرسی نشان دادند فرهنگ حسابرسان می‌تواند یکی از تعیین‌کننده‌های بااهمیت در کیفیت حسابرسان باشد. زحمت‌کش و رضازاده (۲۰۱۷) در پژوهشی ویژگی‌های حسابرسان از جمله تجربه حسابرسان را بر کیفیت حسابرسان در ایران مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که به‌کارگیری افراد با تجربه بالا، کیفیت حسابرسان را افزایش می‌دهد. دیویدسون^۲ (۲۰۱۰) در پژوهش خود به بررسی تأثیر هنجارهای اجتماعی (رقابتی و شخصی) از جمله انصاف متقابل در ارائه گزارش پرداخت. نتایج نشان داد این هنجارها نقش بسزایی در تهیه گزارش‌های حسابرسان دارد. کانروی و امرسون (۲۰۰۴) در پژوهش خود از دانشجویان آمریکایی نظرسنجی کردند. به این نتیجه رسیدند که حضور در کلیسا، به عنوان یک شاخص دین‌داری، با نرخ پایین تقلب در حسابرسان مرتبط است.

۳-۲- پیشینه داخلی

نعمت‌الهی و خوزین (۱۳۹۸) در پژوهش خود به بررسی رابطه بین هنجارهای اجتماعی و کیفیت حسابرسان در بین حسابرسان شاغل در مؤسسات حسابرسان عضو جامعه حسابداران رسمی ایران پرداختند. به این نتیجه رسیدند که انصاف متقابل در تعاملات اجتماعی، با جداسازی بایدها از نبایدها، بر کیفیت حسابرسان تأثیر می‌گذارد. محمودی نسب و همکاران (۱۳۹۶) در ارتباط با تقابل اجتماعی در شغل حسابرسان بر پایه‌ی آزمون انصاف در بین حسابرسان شاغل در سازمان حسابرسان و مؤسسات خصوصی حسابرسان تحقیق کرد. نتایج پژوهش او نشان داد هنجار تقابل اجتماعی، امری ضروری برای زندگی سالم در اجتماع است و تأثیر مثبتی بر عملکرد حرفه حسابرسان دارد. نونهال‌نهر و اکبریور (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر تجربه حسابرسان بر حق‌الزحمه حسابرسان و کیفیت حسابرسان در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک، ۹۵ شرکت به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. نتایج نشان داد تجربه حسابرسان بر حق‌الزحمه

^۱ Grabner, Vienna & Haesebrouck

^۲ Davidson

حسابرسی تأثیر مثبت و معنادار دارد. یعنی حسابرسان هرچقدر با تجربه تر باشد حق الزحمه بیشتری دریافت می‌کند و تجربه حسابرسان بر کیفیت حسابرسی تأثیر ندارد. زارع میرک‌آباد (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی تأثیر تجربه حسابرسان بر حق الزحمه حسابرسان و بر کیفیت حسابرسان، در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. نمونه‌ای از ۶۹ شرکت به روش حذف سیستماتیک از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ انتخاب شد. نتایج نشان داد رابطه بین تجربه حسابرسان و کیفیت حسابرسان مستقیم و معنی‌دار است به عبارتی دیگر تجربه حسابرسان، باعث کاهش خطای پردازش اطلاعات، و افزایش اثربخشی و کیفیت حسابرسان می‌گردد.

۴- فرضیه‌های پژوهش

- انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان تأثیر دارد.
- فرهنگ اسلامی حسابرسان بر رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرسان تأثیر دارد.
- تجربه حسابرسان بر رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرسان تأثیر دارد.

۵- روش پژوهش

۵-۱- جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از روش توصیفی-همبستگی از نوع روش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری اجرا شد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه حسابرسان شاغل در مؤسسات حسابرسان رسمی ایران است. تعداد جامعه آماری نامحدود می‌باشد. جهت توزیع پرسش‌نامه، ابتدا مکاتبه‌ای با جامعه حسابرسان رسمی ایران، انجمن حسابرسان خبره ایران و سازمان حسابرسان انجام شد. در گام بعدی، مؤسسات حسابرسان و حسابرسان‌های شاغل در آن از طریق سایت جامعه حسابرسان رسمی استخراج شده و با مدیران مؤسسات حسابرسان، تماس تلفنی برقرار شد. به روش نمونه‌گیری در دسترس، ۸۵ درصد پرسش‌نامه‌ها به صورت آنلاین از طریق ارسال لینک پرسش‌نامه الکترونیکی و مابقی به صورت حضوری توزیع شد. پاسخ‌ها به صورت الکترونیکی و حضوری جمع‌آوری شدند. در نهایت، ۳۸۰ نفر به عنوان نمونه آماری در نظر گرفته شد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران محاسبه شده است (لازم به ذکر است در انجام تحقیق چون احتمال این مورد وجود داشت که تمامی پرسشنامه‌ها تکمیل نگردند، ۴۲۰ پرسشنامه در جامعه آماری مورد مطالعه پخش گردید و تعداد ۳۸۰ پرسشنامه جمع‌آوری شد)

(۱)

$$n = \frac{z^2 * p * q}{d^2}$$

$$n = \frac{(1.96)^2 * 0.5 * 0.5}{(0.05)^2} = 384.16 \approx 385$$

آنچه در تحلیل عاملی و مدل معادلات ساختاری مهم است، تعیین حداقل حجم نمونه است (حبیبی و عدنور، ۱۳۹۶). کامری (۱۹۷۳)، به نقل دلور، (۱۳۹۱) معتقد است که نمونه با حجم ۱۰۰ نفر ضعیف، ۲۰۰ نفر قابل قبول، ۳۰۰ نفر مناسب، ۵۰۰ نفر خیلی خوب و ۱۰۰۰ نفر عالی است. بر اساس نظر فوق، تعداد حجم نمونه در حد مناسبی است. برای تحلیل داده‌ها از روش همبستگی پیرسون در نرم‌افزار اسپاس و همچنین روش مدل‌سازی معادلات ساختار در نرم‌افزار آموس استفاده شد.

۵-۲- ابزار پژوهش

- ۱) پرسش‌نامه انصاف متقابل: برای تهیه پرسش‌نامه‌ی پژوهشگر ساخته، از مباحث نظری مقاله‌هایی از جمله لیو^۱ (۲۰۱۳)، عبدالحک، الامر، آل هارس و مک‌لافین^۲ (۲۰۱۹)، دریایی و عزیزی (۱۳۹۷)، صالحی (۱۳۹۴)، لین و همکاران (۲۰۰۸)، تقوی (۱۳۹۷) و محمودی نسب و همکاران (۱۳۹۶) استفاده شد. همچنین از نظر اساتید راهنما و مشاور نیز کمک گرفته شد. این متغیر با کمک ۵ گویه سنجیده شد (سؤال‌تی از قبیل: مهم است حسابرس در برابر داشتن عدالت و رفتار یکسان با دستیاران حساس باشد). طیف اندازه‌گیری گویه‌های پژوهش، طیف ۵ تایی لیکرت (کاملاً مخالفم = ۱، ...، کاملاً موافقم = ۵) می‌باشد. نمره‌ی انصاف متقابل از جمع نمره‌های تمام گویه‌ها به دست آمد. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۷۳ به دست آمد. برای به دست آمدن روایی همگرایی، باید مقادیر بار عاملی هر گویه را به توان دو رساند و بعد میانگین آن‌ها را محاسبه کرد. روایی همگرایی انصاف متقابل برابر است با ۰/۷۵.
- ۲) پرسش‌نامه کیفیت حسابرسی: این پرسش‌نامه پژوهشگر ساخته با کمک اساتید راهنما و مشاور و با مطالعه مفاهیم کیفیت حسابرسی در مقالات مختلف داخلی و خارجی تهیه شد. این متغیر با کمک ۵ گویه سنجیده شد (سؤال‌تی از قبیل: در حسابرسی، صورت‌های مالی، یادداشت‌ها و گزارش هیئت‌مدیره، بررسی نهایی می‌شود). طیف اندازه‌گیری گویه‌های پژوهش، طیف ۵ تایی لیکرت (کاملاً مخالفم = ۱، ...، کاملاً موافقم = ۵) می‌باشد. آلفای کرونباخ پرسش‌نامه در پژوهش حاضر ۰/۸۱ به دست آمد. روایی همگرایی این مؤلفه برابر است با ۰/۸۰.
- ۳) پرسش‌نامه فرهنگ اسلامی: برای تهیه این پرسش‌نامه از مباحث نظری موجود در منابع اینترنتی (مقالات معتبر) استفاده شد. همچنین از نظرات اساتید راهنما و مشاور نیز کمک گرفته شد. این متغیر با کمک ۵ گویه سنجیده شد (سؤال‌تی از قبیل: طبق نظر فقهای اسلامی، حسابرس در قبال هرگونه وقایع ناگوار که در طی مدت حسابرسی وی اتفاق می‌افتد مسئولیت دارد، مگر اینکه چنین وقایعی ناشی از اعمال عمدی دیگران باشد). طیف اندازه‌گیری گویه‌های پژوهش، طیف ۵ تایی لیکرت (کاملاً مخالفم = ۱،

^۱ Liu

^۲ Abdelhak, Elamer, AlHares & McLaughlin

...، کاملاً موافقم (=۵) می‌باشد. در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ، ۰/۷۹ به دست آمد. روایی همگرایی این مؤلفه برابر است با ۰/۸۰.

۴) برای اندازه‌گیری تجربه حسابرسان از داده‌ی مدت اشتغال در بخش اطلاعات جمعیت شناختی پرسش‌نامه استفاده شد. در پرسش‌نامه پژوهش، مدت اشتغال حسابرسان به صورت سه گزینه‌ای (۱ تا ۳ سال، ۴ تا ۱۰ سال و بیشتر از ۱۰ سال) مورد سؤال واقع شد.

۶- یافته‌های پژوهش

بیشتر افراد نمونه از لحاظ جنسیت، مرد (۸۶ درصد)، از لحاظ وضعیت تأهل، متأهل (۹۵ درصد) و از لحاظ مدت اشتغال بیشتر از ۱۰ سال (۷۰/۷ درصد) داشتند. تحصیلات اکثریت نمونه (۴۳/۳ درصد) کارشناس ارشد بود. ویژگی‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
انصاف متقابل	۲۱/۸۰	۲/۳۳	۱۷/۰۰	۲۵/۰۰
فرهنگ اسلامی	۱۶/۲۵	۲/۸۱	۵/۰۰	۲۰/۰۰
کیفیت حسابرسان	۲۱/۶۶	۲/۸۵	۱۴/۰۰	۲۵/۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در معادلات ساختاری یکی از مسائل مهم حجم نمونه است. به ازای هر پارامتر باید حداقل ۱۰ مورد به حجم نمونه اضافه شود. برای تحلیل مسیر، حداقل حجم نمونه ۲۰۰ نفر عنوان شده است (هومن، ۱۳۸۴)؛ بنابراین با توجه به حجم ۳۸۰ نفری نمونه پژوهش حاضر، کفایت نمونه تأیید می‌شود. یکی از مفروضه‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری، نرمال بودن توزیع داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد مفروضه نرمال بودن برقرار است. همچنین، در این پژوهش، داده‌های گمشده یا از دست در رفته وجود نداشت. جهت شناسایی داده‌های پرت تک متغیره از نمودار جعبه‌ای استفاده شد. به همین منظور، در تک‌تک متغیرها داده‌های پرت مشخص و از داده‌ها حذف شدند. با توجه به این‌که ماتریس همبستگی، مبنای تجزیه و تحلیل مدلیابی معادلات ساختاری می‌باشد، لذا قبل از پرداختن به آزمون الگوی نظری، ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش همراه با سطح معناداری آن‌ها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

۴	۳	۲	۱	
-	-	-	۱	۱- فرهنگ اسلامی
-	-	۱	۰/۱۰	۲- انصاف متقابل
-	۱	۰/۴۸**	۰/۳۰**	۳- کیفیت حسابرِس
۱	۰/۱۴*	۰/۱۰	۰/۰۵	۴- تجربه حسابرِس

* $p < 0/05$. ** $p < 0/01$.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج موجود در جدول ۲ نشان داد که بین متغیرهای پژوهش همبستگی‌های معناداری در سطح ۰/۰۱ و ۰/۰۵ وجود داشت؛ بنابراین، با توجه به همبستگی معنادار بین متغیرهای پژوهش، می‌توان از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده کرد. نتایج بررسی برازش مدل در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: شاخص‌های برازش مدل

شاخص‌ها	مقدار	مقادیر حد مجاز
خی دو بر درجه آزادی	۰/۴۱	کمتر از ۳
ریشه میانگین خطای برآورد ^۱	۰/۰۰۰	کمتر از ۰/۰۸
برازندگی تطبیقی ^۲	۱/۰۰	بالاتر از ۰/۹
نیکویی برازش ^۳	۱/۰۰	بالاتر از ۰/۹

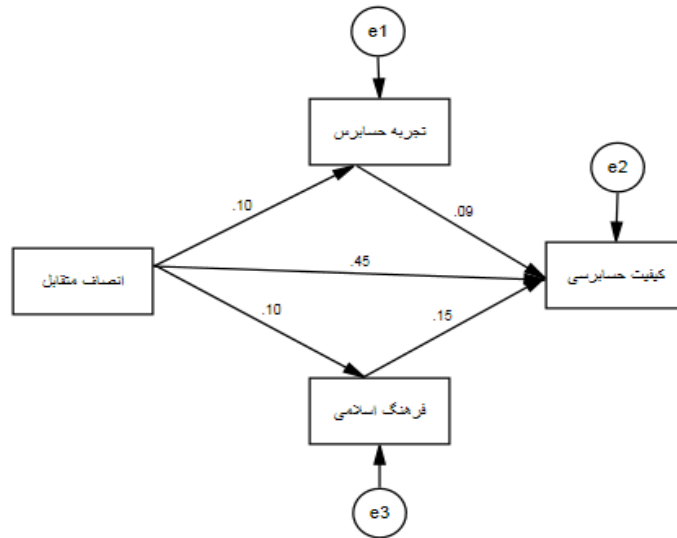
منبع: یافته‌های پژوهشگر

در برنامه آموس، هر یک از شاخص‌های به دست آمده به تنهایی دلیل بر برازندگی یا عدم برازندگی مدل نیست و شاخص‌ها در کنار هم باید تفسیر شوند. شاخص‌های برازش مدل پژوهش حاضر در دامنه‌های مورد قبول بودند. با توجه به این مطالب، مدل پژوهش دارای برازش بود (جدول ۳). مدل پیشنهاد شده از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری به روش بیشینه احتمال بررسی شد و نتایج در نمودار ۱ و جدول ۴ ارائه شده است.

^۱. root mean square error approximation (RMSEA)

^۲. comparative fit index (CFI)

^۳. goodness of fit index (GFI)

نمودار ۱: ضرایب استاندارد مدل مفهومی آزمون شده

جدول ۴: اثرات مستقیم و غیرمستقیم

اثر غیرمستقیم			اثر مستقیم			مسیر
حداکثر بوت استروپ	حداقل بوت استروپ	سطح معنی داری بوت استروپ	استاندارد	سطح معنی داری	استاندارد	
-	-	-	-	۰/۰۰۰	۰/۴۵	تأثیر انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان
-	-	-	-	۰/۰۰۲	۰/۱۵	تأثیر فرهنگ اسلامی حسابرسان بر کیفیت حسابرسان
۰/۰۷۲	۰/۰۰۵	۰/۰۲	۰/۰۲۴	۰/۰۰۲	۰/۱۵	تأثیر انصاف متقابل حسابرسان بر کیفیت حسابرسان (تعامل فرهنگ اسلامی و تجربه حسابرسان)
۰/۰۵۱	۰/۰۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱۵	۰/۰۰۰	۰/۴۶	تأثیر انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان (فرهنگ اسلامی)
۰/۰۲۹	-۰/۰۱۲	۰/۵۴	۰/۰۰۳	۰/۰۱	۰/۱۴	تأثیر انصاف متقابل بر کیفیت حسابرسان (تجربه حسابرسان)

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج جدول ۴ و نمودار ۱، تأثیر مستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس ($\beta = 0.010 = 0.45$) معنادار بود. تأثیر مستقیم فرهنگ اسلامی ($p = 0.000$) معنادار بود. تأثیر غیرمستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس از طریق تعامل فرهنگ اسلامی حسابرِس و تجربه‌ای او معنادار بود ($p = 0.02 < \beta = 0.10 = 0.24$)، چون عدد صفر در بین دامنه آماره‌های حد پایین (0.05) و حد بالا (0.72) قرار نداشت. بوت استروپ با ۲۰۰۰ نمونه‌گیری مجدد انجام شد؛ بنابراین، با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که تعامل فرهنگ اسلامی و تجربه حسابرِس در رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرِس در شرایط محیطی ایران دارای نقش تعدیل‌کننده است.

لازم به ذکر است همچنین برای بررسی اثر غیرمستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس، برای تک‌تک متغیرهای تعدیل‌کننده (فرهنگ اسلامی و تجربه حسابرِس) مدل جداگانه‌ای اجرا شده است. تأثیر غیرمستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس از طریق فرهنگ اسلامی حسابرِس معنادار بود ($p = 0.001 < \beta = 0.10 = 0.15$)، چون عدد صفر در بین دامنه آماره‌های حد پایین (0.01) و حد بالا (0.51) قرار نداشت. بوت استروپ با ۲۰۰۰ نمونه‌گیری مجدد انجام شد؛ بنابراین، با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که فرهنگ اسلامی در رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرِس در شرایط محیطی ایران دارای نقش تعدیل‌کننده است. همچنین تأثیر غیرمستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس از طریق تجربه حسابرِس معنادار نبود ($p = 0.054 > \beta = 0.10 = 0.03$)، چون عدد صفر در بین دامنه آماره‌های حد پایین (-0.12) و حد بالا (0.29) قرار داشت. بوت استروپ با ۲۰۰۰ نمونه‌گیری مجدد انجام شد؛ بنابراین می‌توان گفت که تجربه حسابرِس در رابطه بین انصاف متقابل و کیفیت حسابرِس در شرایط محیطی ایران دارای نقش تعدیل‌کننده نبوده است.

۷- بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد انصاف متقابل حسابرِس بر کیفیت حسابرِس در شرایط محیطی ایران تأثیر معنی‌داری دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از برازش مناسب مدل مفهومی پژوهش بود. این نتایج با نتایج پژوهش نعمت‌الهی و خوزین (۱۳۹۸)، ابدلی و همکاران (۲۰۱۹) و دیویدسون (۲۰۱۰) همخوان است. در توجیه نتایج پژوهش مبنی بر تأثیر انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس می‌توان گفت برای بهبود اجرای فعالیت‌های حسابرِس در مسیر اصلی و درست، وجود ویژگی‌هایی که در فرد نهادینه شده و فرد با آگاهی از آن، در به‌کارگیری آن اهتمام ورزد، ضرورت دارد. این همان قابلیت انصاف متقابل است که می‌تواند در بهبود کیفیت حسابرِس کارساز باشد (آرنس، الدر، بیزلی و جوسف، ۲۰۱۱). رعایت انصاف متقابل حسابرِس در برابر ذینفعان، مردم، سازمان و حرفه حسابرِس، بالاترین سطح استانداردهای هنجارهای اجتماعی را شامل می‌شود (آگوس و غوزالی، ۲۰۱۹) که

¹ Arens, Elder, Beasley & A. Jusuf

² Agus & Ghozali

می‌تواند کیفیت حسابرسی را افزایش دهد. حسابرسی که تمایل دارد با ارباب‌رجوع و مشتریان حسابرسی، رفتارهای مبتنی بر انصاف داشته باشد در واقع در اجرای تقابل اجتماعی موفق عمل کرده است. در حقیقت، درک انصاف متقابل توسط حسابرسان، الزام مهم و جدی برای اجرای مؤثر و افزایش رضایت طرفین است. چرا که درک بهتر می‌تواند رفتارها و نگرش‌های حسابرسان را در جهت اجرای هر چه بهتر و بیشتر هنجارها تقویت کند. این روند در نهایت کیفیت حسابرسی را مورد تأثیر قرار می‌دهد. سازمان حسابرسی و کلیه مؤسسات خصوصی باید نهایت تلاش خود را در جهت تقویت هنجارها از جمله در راستای بهبود و تقویت روند انصاف و عدالت نسبت به حسابرسان بکار گیرند. چرا که تقویت روند انصاف موجب تقویت قصد حسابرسان برای کشف و گزارشگری تقلب می‌شود. در حرفه‌ی حسابرسی برای ارتقاء اخلاق و صلاحیت حرفه‌ای باید روند انصاف و عدالت ارتقاء یابد.

نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد فرهنگ اسلامی حسابرسان توانسته است نقشی تعدیل‌کننده در رابطه بین انصاف متقابل حسابرسان و کیفیت حسابرسی ایفا کند. در این راستا، این نتایج با نتایج پژوهش آقایی چادگان‌ی و احمدی (۱۳۹۴)، جنکینز و همکاران (۲۰۰۸)، کنچل، کریشنان، پوزنر، شفچیک، ولوری^۱ (۲۰۱۳)، گرابنر و همکاران (۲۰۱۹) همخوان است. در توجیه نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت سازمان‌ها و فرهنگ آن‌ها نقش مهمی در ساختار سازی شرایط کار حرفه‌ای دارند. این برای مؤسسات حسابرسی تفاوتی ندارد (گینور، کلتن، مرسر، یان^۲، ۲۰۱۶). ارزش‌های نهفته در فرهنگ حسابرسان مورد توجه بیشتر مؤسسات حسابرسی قرار گرفته و بسیاری از مؤسسات حسابرسی درگیر پروژه‌های تغییر فرهنگ به صورت طولانی مدت شده‌اند (سودابی و همکاران، ۲۰۰۹). در سال ۲۰۱۴، نهاد حرفه‌ای حسابداران در هلند اظهار داشت که کیفیت حسابرسی مطابق انتظارات مردم نیست. یکی از اقدامات اصلاحی اصلی پیشنهاد شده توسط این نهاد، بهبود فرهنگ حسابرسی بود (نهاد حرفه‌ای حسابداران در هلند^۳، ۲۰۱۴). چارچوب کیفیت حسابرسی از هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و اطمینان‌دهی اشاره می‌کند که ارزش‌ها، اخلاق و نگرش‌ها متأثر از فرهنگ، عواملی است که به اطمینان از کیفیت حسابرسی کمک می‌کند (هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و اطمینان‌دهی، ۲۰۱۴). در این میان، فرهنگ اسلامی در جامعه‌ی ایران نقشی پررنگ می‌تواند ایفا کند که سایر کشورهای غیرمسلمان از این بهره‌ی نصیب‌اند. فرهنگ اسلامی بر نگرش‌ها و رفتارهایی مانند مریبگری، مشاوره، انطباق، اصلاح، نوآوری و بهبود مستمر تأثیر می‌گذارد که برای کیفیت حسابرسی بسیار مهم است. تأثیر شگرف مذهب را می‌توان در سازمان‌دهی باورهای حسابرسان نیز مشاهده کرد. اصلاح شیوه‌ای مناسب در سازمان‌دهی باورها و ارتباط صحیح با مشتریان از فرهنگ غنی اسلامی سرچشمه می‌گیرد. این روحیه معنوی، در انجام بسیاری از ناممکن‌ها، کمک‌حال بوده و حفظ اعتقادات مذهبی و اجرای آن در محیط کاری، اظهارنظرها سازنده و صحیح و بهبود کیفیت حسابرسی را به دنبال دارد.

¹ Knechel, Krishnan, Pevzner, Shefchik & Velury

² Gaynor, Kelton, Mercer & Yohn

³ NBA

همچنین طبق نتایج پژوهش رابطه مثبت بین انصاف متقابل با کیفیت حسابرِس از طریق تجربه حسابرِس (به تنهایی) تعدیل نشد. هر چند تجربه حسابرِس، در تقویت مثبت بودن این رابطه کمک‌حال بود ولی آن قدر قوی نبود که از لحاظ آماری معنی‌دار شود. ولی اثر غیرمستقیم انصاف متقابل بر کیفیت حسابرِس با تعدیل حسابرِس با تجربه متعهد به فرهنگ اسلامی معنی‌دار شد. بنابراین شاید بتوان گفت جمع این متغیر با هم در حسابرِس، بهتر می‌تواند در بهبود کیفیت حسابرِس کمک‌حال باشد.

به طور کلی، با توجه به نتایج پژوهش می‌توان گفت حسابرِس با فرهنگ و متعهد به رعایت انصاف متقابل، با اجتناب از رفتارهای غیراخلاقی، در برابر فشارهای قانونی و محیطی مقاومت کرده و رفتارهای منصفانه و اخلاقی را تا حد امکان انجام می‌دهد. یک حسابرِس متعهد می‌تواند علاوه بر القا و تقویت خویش‌داری، الگویی برای رعایت موازین و استانداردهای قانونی و اخلاقی برای سایرین باشد. رواج تعهد به اجرای انصاف متقابل، پایبندی به اجرا را تقویت می‌کند. پایبندی به اجرا، در پررنگ سازی اجرای آیین رفتار حرفه‌ای نقش داشته و در نهایت کیفیت حسابرِس را بهبود می‌بخشد. از محدودیت‌های این پژوهش به اجرای کار میدانی با پرسش‌نامه اشاره کرد. با توجه به وضعیت جاری کشور و شیوع ویروس کرونا، دسترسی به پاسخ‌شوندگان را برای پژوهشگر مشکل ساخت. لذا توزیع پرسش‌نامه به صورت آنلاین انجام شد. صرف‌نظر از محدودیت‌ها، پژوهش حاضر با در نظر گرفتن عوامل کم‌کار بر کیفیت حسابرِس، سعی در آشنا ساختن و شناسایی این عوامل برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی دارد. پیشنهاد پژوهش حاضر بر این است که معاونت‌ها و مدیران مؤسسات حسابرِس بیش از پیش درباره مفهوم انصاف متقابل مطالعه کنند و به اهمیت آن در این زمینه واقف شوند. همچنین پیشنهاد می‌شود گروه‌های مختلف جامعه حسابداری رسمی، دانشجویان، مدیران مالی شرکت‌ها، کمیته حسابرِس به نوعی در معیارهای انتخاب حسابرِس، فرهنگ اسلامی حسابرِس و سطح درک و اجرای انصاف متقابل او را به عنوان شاخصی مهم و تأثیرگذار مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند و با استفاده از ابزارهای کمی و کیفی در طی حرفه حسابرِس (نه‌تنها در وهله‌ی استخدام) به طور مستمر، این موارد مورد بررسی مجدد قرار دهند. آموزش‌های مستمر مجازی و حضوری، کارگاه‌های آموزشی، سمینار، کنفرانس و همایش‌هایی در این ارتباط برای ارتقاء دانش فرهنگی و همچنین ارتقاء سطح کیفی عملکردی حسابرِس اجرا گردد.

فهرست منابع

- امیری، اسماعیل و حسین فخاری، (۱۴۰۰)، "خرید اظهارنظر حسابرِس و کیفیت حسابرِس: الگوی معادلات همزمان"، فصلنامه حسابداری مالی، ۱۳ (۴۹)، صص ۱۱۰-۱۳۸.
- آقایی چادگان، آرزو و نوشین احمدی، (۱۳۹۴)، "بررسی تأثیر تعامل بین فرهنگ اخلاقی موسسه حسابرِس، هنجارهای تیم حسابرِس و ویژگی‌های فردی حسابرِس بر انگیزه حسابرِس به گزارش اشتباهات کشف‌شده"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۵ (۱۹)، صص ۳۳-۵۱.

- بدیعی، حسین، یحیی حساس یگانه، علی ثقفی و جعفر باباجانی، (۱۳۹۸)، "آزمون کیفیت حسابرسی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸ (۳۱)، صص ۲۷۱-۲۶۱.
- بیگی هرچگانی، ابراهیم، بهمن بنی‌مهد، محمدرضا رئیس‌زاده و رمضانعلی رؤیایی، (۱۳۹۶)، "ارزش‌های انگیزشی و هشداردهی اخلاقی حسابرسان درباره‌ی خطاکاری"، فصل‌نامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۲ (۴)، صص ۱۶-۱.
- پزشک، یاسمن و زهرا پور زمانی، (۱۳۹۸)، "فصلی بودن حسابرسی، کیفیت افشا اطلاعات و کیفیت حسابرسی"، مجله دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸ (۲۹)، صص ۵۷-۷۰.
- تقوی، سعید، (۱۳۹۷)، "بررسی تأثیر فرهنگ اخلاقی حاکم بر مؤسسه حسابرسی و هویت حرفه‌ای بر بی‌طرفی و صداقت حسابرسان در مؤسسات حسابرسی استان خراسان رضوی"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بردسکن.
- حساس یگانه، یحیی و کاوه آذین فر، (۱۳۸۹)، "رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۷ (۳)، صص ۹۸-۸۵.
- خدایی اسمعیل‌کندی، پیام، پیمان امینی، عطاله محمدی ملقرتی و عادل فاطمی، (۱۳۹۸)، "به‌کارگیری الگوریتم‌های درخت تصمیم‌گیری در پیش‌بینی کیفیت حسابرسی"، فصلنامه علمی پژوهش دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸ (۳۲)، صص ۲۲۴-۲۰۹.
- داودی، علی و عبدالحمید هوشمند، (۱۳۹۵)، "رابطه استدلال اخلاقی حسابرسان و سایر رفتارهای غیرعادی آنان"، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳ (۴)، صص ۱۳۹-۱۳۳.
- دریایی، عباسعلی و اکرم عزیزی، (۱۳۹۷)، "رابطه اخلاق، تجربه و صلاحیت‌های حرفه‌ای حسابرسان با کیفیت حسابرسی (با توجه به نقش تعدیل‌کننده شک و تردید حرفه‌ای)"، مجله علمی-پژوهشی دانش حسابداری مالی، ۵ (۱)، صص ۷۹-۹۹.
- دلاور، علی، (۱۳۹۱)، "مقیاس‌های سنجش نگرش"، تهران: انتشارات روان.
- رضائی پینه‌نوئی، یاسر و محمد غلامرضا پور، (۱۳۹۹)، "واکاوی اجتناب مالیاتی در پرتو ساختار مالکیت با نقش تعدیلی کیفیت حسابرسی: آزمون نظریه نمایندگی"، فصلنامه حسابداری مالی، ۱۲ (۴۶)، صص ۲۲-۴۸.
- ریاحی بلکویی، احمد، (۲۰۱۳)، "تئوری حسابداری"، ترجمه علی پارسائیان، چاپ اول، تهران: انتشارات ترمه.
- زارع میرک‌آباد، بهاره، (۱۳۹۴)، "تأثیر تجربه حسابرسان بر حق‌الزحمه حسابرسان و کیفیت حسابرسی شرکت‌ها"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی پزندک.
- سرلک، نرگس، (۱۳۸۷)، "اخلاق حسابداری"، اخلاق در علوم و فناوری، ۳ (۱)، صص ۷۱-۸۲.
- صالحی، تابنده، (۱۳۹۴)، "رابطه اخلاق حرفه‌ای حسابرسان و کیفیت حسابرسی"، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۱ (۳)، صص ۸۶-۷۷.

عدیلی، مجتبی، (۱۳۹۷)، "بررسی تأثیر فرهنگ اخلاقی موسسه حسابرسان و تیپ‌های شخصیتی حسابرسان بر عینیت حسابرسان"، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
فراملکی، فرامرز، احد نوچه و رستم فلاح، (۱۳۸۷)، "موانع رشد اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها"، تهران: مؤسسه فرهنگی دین پژوهشی بشر.

محمودی نسب، زینب، بهمن بنی مهد و فریدون اوحدی، (۱۳۹۶)، "مطالعه تقابل اجتماعی در حرفه حسابرسان: آزمون نظریه انصاف"، دانش حسابداری و حسابرسان مدیریت، ۶ (۲۱)، صص ۱۶۷-۱۵۷.
مذوب هناء، قاسم، (۱۳۹۶)، "تأثیر رهبری اصیل و فرهنگ اخلاقی بنگاه بر رفتار حسابرسان"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی.

معین، محمد، (۱۳۷۵)، "فرهنگ فارسی"، ج ۵، تهران: نشر امیرکبیر.
نعمت الهی، نگین و علی خوزین، (۱۳۹۸)، "بررسی ارتباط هنجارهای اجتماعی و کیفیت حسابرسان"، فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۱ (۳۵)، صص ۱۳۸-۱۳۷.

نوشادی، امین، عطاله محمدی ملقرنی، ایرج نوروش و پیمان و امینی، (۱۳۹۸)، "بررسی رابطه بین هوش مالی مدیران و کیفیت حسابرسان با نقش تعدیل‌گری رفتار اخلاقی حسابرسان"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسان مدیریت، ۸ (۳۰)، صص ۲۶۳-۲۳۷.

نونهال‌نهر، علی‌اکبر و سعید اکبرپور، (۱۳۹۸)، "بررسی تأثیر تجربه حسابرسان بر حق‌الزحمه حسابرسان و کیفیت حسابرسان در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۲ (۶)، صص ۱۶-۱.
نیک‌بخت، محمدرضا و امید محمودی خوش‌رو، (۱۳۹۶)، "بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسان در ایران با توجه به شاخص‌های هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام (PCAOB)"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسان، ۳۴ (۳)، صص ۴۶۲-۴۴۱.

مصباح‌یزدی، محمدتقی، (۱۳۹۱)، "جامعه و تاریخ از نگاه قرآن"، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول

نونهال‌پور، علی‌اکبر و سعید اکبرپور، (۱۳۹۸)، "بررسی تأثیر تجربه حسابرسان بر حق‌الزحمه حسابرسان و کیفیت حسابرسان در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۲ (۶)، صص ۱-۱۶.

بستانیان، جواد، (۱۳۸۷)، "فضاوت حرفه‌ای در حسابرسان"، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی.

Abdelhak, E. E. Elamer, A. A., AlHares, A., & McLaughlin, C. (2019), "Auditors' Ethical Reasoning in Developing Countries: The Case of Egypt", *International Journal of Ethics and Systems*, 35(4), PP. 558-583.

Agus, A., & Ghozali, I. (2019), "Mediating Effect of Audit Quality in Relationship between Auditor Ethics and Litigation: an Empirical Study", *International Journal of Economics & Business Administration (IJEBA)*, 7 (2), PP. 91-100

- Alareeni, B. A. (2019), "The Associations between Audit Firm Attributes and Audit Quality-specific Indicators: A Meta-Analysis", *Managerial Auditing Journal*, 34 (1), PP. 6-43.
- Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S., & A. Jusuf, A. (2011), "Auditing and Assurance Services An Integrated Approach-An Indonesia Adaption", In *Jakarta: Salemba Empat*.
- Astami, E. W., Rusmin, R., Hartadi, B., & Evans, J. (2017), "The Role of Audit Quality and Culture Influence on Earnings Management in Companies with Excessive Free Cash Flow", *International Journal of Accounting & Information Management*, 25(1), PP. 21-42.
- Cialdini, J. and Trost, M.R (1999), "Social Influence: Social Norms, Conformity, and Compliance", In: Gilbert, D.t., Fiske, S.t, and Lindzey, G., Editors, (1999), "The Handbook of Social Psychology", McGraw- Hill, Boston.
- Conroy, S. J., & Emerson, T. L. N. (2004), "Business Ethics and Religion: Religiosity as a Predictor of Ethical Awareness among Students", *Journal of Business Ethics*, 50(4), PP. 383– 396.
- Davidson . B.I., (2010), "The Effects of Reciprocity, Self-Awareness, and Individual Characteristics on Honesty in Managerial Reporting", Working paper, Eastern Washington University, WWW.SSRN.COM.
- Deangelo, L.E., (1981), "Auditor Size and Audit Quality", *J. Account. Econ*, 3 (3), PP. 183–199.
- DeFond, M.L., Zhang, J., (2014), "A Review of Archival Audit Research", *J. Account. Econ*, 58 (2–3), PP. 275–326.
- Douglas, P. C. , Davidson, R. A and Schwartz, B. N. (2001), "The Effect of Organizational Culture and Ethical Orientation on Accountants: Ethical Judgments", *Journal of Business Ethics* 34 (2), PP. 101-121.
- Gaynor, L. M., A. S. Kelton, M. Mercer, and T. L. Yohn. (2016), "Understanding the Relation between Financial Reporting Quality and Audit Quality", *Auditing: A Journal of Theory & Practice* 35 (4), PP. 1-22.
- Grabner, I., Vienna, W. U., & Haesebrouck, K. (2019), "Literature Review The Effect of Audit Culture on Audit Quality", foundationforauditingresearch.org.
- Hope, O. K., Hu, D., & Zhao, W. (2017), "Third-party Consequences of Short-selling Threats: The Case of Auditor Behavior", *Journal of Accounting and Economics*, 63(2), PP. 479-498.
- Hu, N., Chen, H., & Liu, M. (2018), "Religious Atmosphere and the Cost of Equity Capital: Evidence from China", *China Journal of Accounting Research*, 11(2), PP. 151– 169.
- Humphrey, C. and Moizer, P. (1990), "From Techniques to Ideologies: An Alternative Perspective on the Audit Function", *Critical Perspectives on Accounting*, 1(3), PP. 217–238.
- IAASB (2011), "Audit Quality an IAASB perspective", www.iaasb.org
- Iannaccone, L. R. (1998), "Introduction to the Economics of Religion", *Journal of Economic Literature*, 36(3), PP. 1465– 1495.
- Jenkins, G. J., D. R. Deis, J. C. Bedard, and M. B. Curtis. (2008), "Accounting Firm Culture and Governance: A Research Synthesis", *Behavioral Research in Accounting* 20 (1), PP. 45-74.
- John, K., & Liu, M. S. (2021), "Does the Disclosure of an Audit Engagement Partner's Name Improve the Audit Quality? A Difference-in-Difference Analysis", *Journal of Risk and Financial Management*, 14(11), PP. 508
- Kend, M. (2008), "Client Industry Audit Expertise: Towards a better Understanding", *Pacific Accounting Review*, 20 (1), PP. 49-62.
- Khodakarami, M., Rezaee, Z., & Hesarzadeh, R. (2021), "Islamic Religious Atmosphere and Audit Pricing: Evidence from Iran", *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 30(4), PP. 716-737.
- Knechel, R. W., G. V. Krishnan, M. Pevzner, L. B. Shefchik, and U. K. Velury. (2013), "Audit Quality: Insights from the Academic Literature", *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 32(1), PP. 385-421. DOI: 10.2308/ajpt-50350.
- Lewis, M. K. (2001), "Islam and Accounting", *Accounting Forum*, 25(2), PP. 103–127.

- Lim, A. F., Heng, W. J., & Alshameri, M. A. N. (2021), "Unearthing Auditing's Impact on Financial Performance in Malaysian Organizations", Business, Law, and Management (BLM2): International Conference on Advanced Marketing (ICAM4) An International Joint.
- Lin, Z. J., Xiao, J. Z., & Tang, Q. (2008), "The Roles, Responsibilities and Characteristics of Audit Committee in China", Accounting, Auditing & Accountability Journal. 21 (5), PP. 721-751.
- Liu, M. (2013), "Effect of Guanxi and Ethical Orientations on Chinese Auditors' Ethical Reasoning", Managerial Auditing Journal, 28(9), PP. 815-837
- NBA (2014), "In het Publiek Belang. Maatregelen ter Verbetering van de Kwaliteit en Onafhankelijkheid van de Accountantscontrole.
- o'Blay, A. D., Gooden, E. S., Mellon, M. J., & Stevens, D. E. (2019), "Can Social Norm Activation Improve Audit Quality? Evidence from an Experimental Audit Market", Journal of Business Ethics, 156(2), PP. 513-530.
- o'Blay, A. D., Gooden, E. S., Mellon, M. J., & Stevens, D. E. (2018), "The Usefulness of Social Norm Theory in Empirical Business Ethics Research: A Review and Suggestions for Future Research", Journal of Business Ethics, 152(1), PP. 191-206.
- Reigle, R. F. (2001), "Measuring Organic and Mechanistic Cultures", Engineering Management Journal 13 (4), PP. 3-8.
- Sommerfeldt, R., Zimbelman, A. F., & Zimbelman, M. F. (2019), "The Effect of Audit Culture on Auditor Honesty and Skepticism", Available at SSRN 3304188.
- Sori, Z. M., Karbhari, Y., and Mohamad, S. (2010), "Commercialization of Accounting Profession: The Case of Non-audit Services", International Journal of Economics and Management, 4 (2), PP. 212-242.
- Su, K. (2019), "Does Religion Benefit Corporate Social Responsibility (CSR)? Evidence from China", Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 26(6), PP. 1206-1221.
- Suddaby, R., Gendron, Y. and Lam, H. (2009), "The Organizational Context of Professionalism in Accounting", Accounting, Organisations and Society, 34(3-4), PP. 409-427.
- Sun, Y., Tan, H. T., & Zhang, J. (2015), "Effect of Concession-timing Strategies in Auditor-client Negotiations: It Matters Who Is Using Them", Contemporary Accounting Research, 32(4), PP. 1489-1506.
- Sweeney, B., Pierce, B. & Arnold Sr, D. F. (2013), "The Impact of Perceived Ethical Intensity on Audit-quality-threatening Behaviours", Accounting and Business Research 43 (2), PP. 112-137.
- World Population Review. (2020), "Muslim Majority Countries by Population", <https://world population review.com/countries/muslim-majority-countries/>
- Xiao, T., Geng, C., & Yuan, C. (2020), "How Audit Effort Affects Audit Quality: An Audit Process and Audit Output Perspective", China Journal of Accounting Research. 13(1), PP. 109-127.
- Xiao, T., Geng, C., & Yuan, C. (2020), "How Audit Effort Affects Audit Quality: An Audit Process and Audit Output Perspective", China Journal of Accounting Research, 13(1), PP. 109-127.
- Zahmatkesh, S., & Rezazadeh, J. (2017), "The Effect of Auditor Features on Audit Quality", Tékhné, 15(2), PP. 79-87.

The Role of Islamic Culture and Auditor's Experience in Mutual Fairness and the Quality of Audit in the Iranian Environment

Hossein Reza Ramezani¹

Kaveh Azinfar²

Hamid Reza Gholamnia Roshan³

Reza Fallah⁴

Received: 16/ April /2022

Accepted: 21/ June /2022

Abstract

Financial crises and the resulting scandals raise the quality of auditing as a challenging and important issue. Examining the factors on audit quality is expected to take an important step in reducing financial crises. Social norms and cultural infrastructure are among the auxiliary factors that have been tested empirically (directly and moderately) in the present study. The research method is descriptive-correlation of structural equations. The statistical population of the study consisted of all auditors working in firms of auditors in Iran. According to the unlimited statistical population, with the help of Cochran's formula, a sample of 384 was obtained and finally, with available sampling, 380 questionnaires were collected. Research tools include innovative questionnaires for activating social norms, audit quality and auditor culture. With the method of standard equations, the fit indices of the research model are in the desired position. The role of culture in the relationship between (activation of social norms and audit quality) is examined. Promoting a commitment to mutual justice strengthens commitment to enforcement. Adherence to performance plays a role in highlighting the implementation of professional conduct and ultimately improves the quality of auditing. It is suggested that culture and social arts be considered as the main axis in predicting audit quality. These findings can be useful for investors, auditing firms and stock market policymakers.

Keywords: Activation of Social Norms, Audit Quality, Culture, Auditor, Environmental Conditions in Iran.

1 Department of Accounting, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran. Ramezani_5264@yahoo.com

2 Department of Accounting, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran. Corresponding Author. Azinfarbaboli@yahoo.com

3 Department of Accounting, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran. Hamid_r_2057@yahoo.com

4 Department of Accounting, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran. rezafallah@iauc.ac.ir

